



ÇAĞATAYCA YAZILMIŞ BİR KERBELA MERSİYESİ

[Araştırma Makalesi / Research Article]

Recep TEK*

Adem ÖGER**

Geliş Tarihi: 03.09.2018

Kabul Tarihi: 18.12.2018

Özet

Kerbela hadisesi, İslam tarihinin en önemli olaylarından biridir. Müslümanların dinî, siyasi ve sosyal yaşamlarında geniş çaplı ve derin tesirleri olan bu vak'a, bu bağlamda, İslam dünyasında vuku bulan birtakım olayların da kaynağı olmuştur. Kerbela olayının akisleri ve toplum üzerinde bıraktığı derin izler edebî eserlere de konu olmuştur. İçinde yaşadıkları toplumun tarihi ve yaşamı en önemli esin kaynakları olan sanatçılar, bu mühim hadiseyi eserlerinde işlemişlerdir.

Bu çerçevede, Müslüman coğrafyalarında yaşayan milletlerin edebiyatlarında Kerbela vak'ası ile ilgili manzum, mensur, manzum-mensur karışık maktel-i Hüseyin adını taşıyan müstakil eserler, mersiyeler, manzumeler kaleme alınmış, bu olay, edebî eserlerin önemli bir esin kaynağı olmuştur. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilişi Çağatay sahasında vücuda getirilen eserlerde de işlenmiştir. Bu eserlerden biri de makalenin konusunu teşkil eden ve "Maktel-nâme" adını taşıyan manzumedir. Maktel-nâmenin şairi belli değildir. Manzume, Lund Üniversitesi Gunnar Jarring koleksiyonunda Prov. 358 numara ile kayıtlı bir risalede bulunmaktadır. Maktel-nâme bu risalenin 2a-31b varakları arasında yer almaktadır. Şekil yönünden kusurlarla dolu olan Maktel-nâme, dört manzumedden oluşmaktadır. Birinci manzume, vezni olmayan ve kimi mısraları eksik 34 dörtlükten oluşan mütekerrir bir murabbadır. İkinci manzume, kaside nazım şekline benzeyen ve aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbını andıran ancak pek çok kusurlarla dolu 152 beyitten müteşekkil bir mersiyedir. Üçüncü metin, 28 beyitten oluşup kaside nazım şekliyle ve genel itibarıyla aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbıyla yazılmış bir manzumedir. Dördüncü metin, muhammes nazım şekliyle ve yine aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbıyla yazılmış 12 bentten oluşan bir mersiyedir. Muhammeden sonra ise 71 beyitten oluşan başka bir manzume gelmektedir. Beyitlerde tekrar eden redifler, bu manzumenin murabbadan sonra gelen kasidenin devamı olduğunu düşündürmektedir. Maktel-nâmenin biçim bakımından kusurlarla dolu olması metnin, edebî bilgisi ve donanımı olmayan birisi tarafından sonradan sözlü gelenekten yazıya geçirildiği hissini uyandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kerbela hadisesi, Maktel-i Hüseyin, Çağatay Sahası, Gunnar Jarring, Maktel-nâme.

A KARBALA DIRGE WHICH WRITTEN CHAGATAI TURKISH

Abstract

Karbala event is one of the most important events in Islamic history. The event which has an extensive and strong impression on the religious, political and social

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, e-posta: receptek@nevsehir.edu.tr

Orcid: 0000-0002-5169-6293

** Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, e-posta: ademoger@gmail.com

Orcid: 0000-0003-1278-2110

lives of Muslims in this regard, has also been the source of a number of cases in the Islamic world. The reflection of the Karbala event and the lasting impressions it left on society were the subjects of literary works. The artists who have the history and life of the society in which they live in the most important sources of inspiration have processed this important event in their works.

In this context, the literature of the nations living in Muslim geographies, poetic, prose, poetic-prose combined independent works that are the name of Maktel-i Huseyin, elegies, poems have been written about the Karbala event, and this event has been an important poetic theme (matter) of literary works. Hz. Huseyin's martyrdom in Karbala has also been treated in the works have been brought into being in Chagatay field. One of these works is a poem, that constitutes the subject of the article and bears the name "Maktel-name". It is not clear that the poet of the Maktel-name is not known. The poem has been in an epistle registered with number Prov. 358 in Lund Üniversitesi Gunnar Jarring collection. Maktel-nâme is among 2a-31b foils of this epistle. Maktel-name, which is full of defects in terms of shape, consists of four verses. The first verse is a repeater quatrain composes of 34 quartets which are non-rhythm and some lines are incomplete. The second verse is an elegy composed of 152 couplets which are similar to the form of the ode verse and resemble the pattern of prosody "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün", but which are filled with a lot of defects. The third text is a verse composed of 28 verses, written in the form of ode verse and in general with the pattern of the prosody "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün". The fourth text is an elegiac composed of 12 paragraphs written in the form of pentastich verse and also in the pattern of prosody "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün". After pentastich, there is another verse consisted of 71 couplets. The repeated voice in the couplets, this verse suggests that it is the continuation of the ode from stanza/quatrain. Maktel-name is full of defects in the terms of form, and it arouses a feeling of that written by someone who has no literary knowledge and equipment.

Keywords: Karbala event, Maktel-i Huseyin, Chagatay field, Gunnar Jarring, Maktel-name.

Giriş

İslam tarihinin en önemli ve trajik olaylarından biri hiç şüphesiz ki Kerbela hadisesidir. Müslümanların zihinlerinde derin izler bırakan, gönüllerinde onulmaz yaralar açan bu olay, üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen Müslümanlar arasındaki tazeliğini ve güncelliğini hâlâ korumaktadır.

İslam dünyasında büyük bir tesir yaratan Kerbela olayı, günümüze kadar gelecek olan dinî, siyasi birtakım olayların da kaynağı olmuştur (Güngör, 2007: 769). Bu elim hadise, Müslümanlar arasında kırılmalara, iç çatışmalara ve buna bağlı olarak da ayrılıklara yol açmış, İslam toplumunda mezhepleşmelerin yaşanmasında ve özellikle Şiilik düşüncesinin teşekkülünde ve Şia'nın bir mezhep olarak ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur (Okumuş, 2010: 167; Keskin, 2012: 318; Fidan, 2017: 100). Yine bu hadise, Emevi hanedanlığına duyulan kini, nefreti ve buna bağlı olarak da başkaldırıları arttırmış, bu da Emevi saltanatının sonunu getirmiştir (Okumuş, 2010: 167). Ayrıca Kerbela olayına giden süreçte Muaviye'nin, oğlu Yezit adına biat alması ve Muaviye'nin ölümünde sonra Yezit'in halifeliğini ilan edip zorla biat almak istemesi, "Hz. Peygamber'in vekili sıfatıyla görev yapan raşid halifelerin yerlerini siyasi dengelere ve kuvvete dayalı bir yönetim anlayışı sergileyen vekillere bırakmalarına" neden olmuştur (Apak, 2010: 276).

Tarihî hadiseler, edebî eserlerin konularına kaynaklık etmeleri bakımından önemli bir rol oynarlar. Tarihî hadiseler, yazarlar, şairler için bir ilham kaynağı olmuş; onlar, bu olayları, duygu ve düşünce süzgeçlerinden geçirerek ve olayın toplum üzerinde yarattığı tesiri de göz önünde bulundurarak edebî bir üslûpla yeniden kurgulayıp eserlerinde işlemişlerdir. Bu bağlamda, tarihî bir olay olarak Kerbela hadisesi edebî eserlere de konu olmuştur. Kerbela olayını konu alan edebî eserler, bu tarihî olayın İslam dünyasında canlı ve diri

kalmasında ve Müslümanların bilinçaltına yerleşip asırlar boyunca yaşamasında önemli bir işlev yüklenmiştir.

Arap, Fars ve Türk edebiyatının ortak konularından olan Kербela vak'ası ile ilgili olarak manzum, mensur, manzum-mensur müstakil eserler, mersiye ve manzumeler kaleme alınmış, bu olay, edebî eserlerin önemli bir mazmunu ve motifi olmuştur¹ (Uzun, 2002: 274; Çakır, 2012: 707; Türkoğlu, 2017: 108). Maktel-i Hüseyin adını taşıyan müstakil eserlerde, ana olaya bağlı kalınmakla birlikte konuya tarihî gerçekliğe uymayan dinî, efsanevî unsurlar da katılarak konu duygusal bir havada ve destanî bir üslûpla ele alınmıştır (Güngör, 2003a: 455). Böylece tarihî bir olay, destansı bir nitelik kazanırken tarihî bir şahsiyet olan Hz. Hüseyin de olağanüstü niteliklere sahip menkıbevî bir kimlik ve kişiliğe bürünmüştür (Güngör, 2007: 769, 786).

Kербela olayını konu alan eserler, ilk dönemlerde sade bir üslûp ve halkın anlayacağı bir dil ile kaleme alınmıştır. Ancak sonraki zamanlarda şair ve yazarlar sanat değeri daha yüksek, tarihî kaynaklara göre muhtevası daha zengin ve ayrıntılı, öğreticilikten ziyade lirizm yönü daha ön planda olan eserler ortaya koymuşlardır (Güngör, 2007: 779). Sanatçılar, bütün Müslümanları derinden etkileyen bu trajik olayı bütün sanat güçlerini kullanarak estetik bir biçimde işleyerek zihinlere kazınacak ve duygusal bağlamda halk üzerinde daha fazla tesir yaratacak eserler, başyapıtlar ortaya koymaya; bu vesileyle de muhtemelen sanat kudretlerini göstermeye ve şöhretlerini arttırmaya çalışmışlardır.

1.Kербela Hadisesi²

Muaviye, hicretin 53. yılında Şam ahalisini toplayarak onları oğlu Yezit'e biat ettirir. Daha sonra da Ubeydullah bin Ziyad'a mektup yazarak bütün Müslümanların Yezit'e biat etmesini ister. Müslümanlardan Medine'de oturan Hüseyin bin Ali, Abdullah bin Zübeyr, Abdullah bin Ömeril Hattab ve Abdurrahman bin Ebu Bekiri's Sıddık ise Yezit'e biat etmezler. Medine'de bulunan Mervan bin Hakem, Muaviye'ye bir mektup yazarak durumu bildirir. Muaviye Umre için Mekke'ye gittiğinde Hz. Hüseyin bin Ali'yi yanına çağırıp ondan biat istemesi üzerine Hz. Hüseyin, diğer üç kişi biat ederse kendisinin de biat edeceğini söyler. Diğerleri de Muaviye'ye aynı cevabı verirler. Muaviye, Umre ziyaretini tamamlar ve Mervan'ın onları incitip üzeceğini düşünerek onu da yanına alıp Şam'a gelir ve Medine'yi Velid bin Ebu Süfyan'a verir. Hicretin 57. yılı Muaviye vefat eder. Yezit, Velid'e bir mektup yazarak Muaviye'nin öldüğünü bildirir ve ayrıca yazılı bir emir göndererek Hüseyin bin Ali, Abdullah bin Zübeyr ve Abdullah bin Ömeril Hattab'tan mutlaka biat alınmasını kesin olarak emreder. Velid, bu emirleri alınca daha önce Medine valisi olan Mervan'ı çağırır ve onun fikrini sorar. Mervan da onun üçünü de çağırıp Yezit'e biat ettirmesini, etmedikleri takdirde de onları öldürmesini söyler. Velid, Hz. Hüseyin ile Zübeyr'in oğluna haberci gönderip onları çağırır. Hz. Hüseyin, kendi yakınlarından elli silahlı adamla Velid'in yanına gider ve içeri girer. Velid, Yezit'in kendisine gönderdiği mektubu Hz. Hüseyin'e okur. Hz. Hüseyin, "Benim gibi bir adam gizli biat etmez. Sen halkı toplayıp bizi de çağırmalısın." der ve oradan ayrılmak ister. Bunun üzerine orada bulunan Mervan, Velid'e Hz. Hüseyin'in buradan çıkıp gittiği takdirde biat etmeyeceğini ifade ederek onu öldürmesini söyler. Hz. Hüseyin, Mervan'a çok hiddetlenip ona söver ve oradan ayrılır. Zübeyr oğlu Abdullah ise Velid'in yanına gitmeyip adamlarını ve kendisini tutanları toplar. Velid'in adamları onun evinin etrafını sarınca kardeşi Cafer'i Velid'e gönderir ve ertesi güne kadar mühlet ister. Velid, izni verir. Bu fırsattan istifade eden

¹ Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında kaleme alınmış Kербela konulu eserler için bkz. Çağlayan, 1997: 33-42; Uzun, 2002: 275; Güngör, 2003b: 456-457; Güngör, 2007: 778; Demirel, 2008: 50-51; Baş, 2010: 384-385; Özçelik, 2010: 7-8; Karaarslan, 2012: 16-17; Şadi Meddah, 2015: 26-28; Türkoğlu, 2017: 109-116; Fidan, 2017: 101. Ayrıca bkz. Kurtuluş, 2002: 272-272; Özil, 2017: 31-48.

² Bu bölüm, Taberî'nin Tarih-i Taberî ve A. Cevdet Paşa'nın Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ adlı eserlerinin ilgili sayfalarından özetlenmiştir. bkz. (A. Cevdet Paşa, 1981: 504-527; Taberî, 1997: 94-115).

Abdullah, kardeşi Cafer ile birlikte gece Medine'den ayrılarak Mekke'ye gider. Sonraki gece de Hz. Hüseyin bütün ehl-i beytini alıp Mekke tarafına doğru yola çıkar. Sadece kardeşi Muhammet Medine'de kalır ve birbirlerinden ayrılmadan önce Hz. Hüseyin'e pek çok nasihatlerde bulunur.

Kûfeliler, Muaviye'nin ölümünü ve Hz. Hüseyin ile Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr oğlu Abdullah'ın biat etmediklerini işitince Hz. Hüseyin'e mektuplar yazıp onu Kûfe'ye davet ederler. Abbas oğlu Abdullah, Hz. Hüseyin'in Kûfelilerin sözlerine inanmamasını söylemesine rağmen Hz. Hüseyin, Müslim bin Ukeyl'i durumu yerinde görmesi için Kûfe'ye gönderir. Müslim bin Ukeyl Kûfe'ye varınca otuz bine yakın Kûfeli Hz. Hüseyin'e biat ettiklerini bildirirler. Bu arada Yezit'in dostlarından Abdullah bin Müslim olup biteni öğrenerek Yezit'e bir mektup yazar. Bunun üzerine Yezit, Kûfe emiri Numan bin Beyr'i görevden alarak yerine Ubeydullah bin Ziyad'ı atar. Ubeydullah bin Ziyad, Kûfe'ye gelir ve Kûfelileri Yezit'e biat etmeye çağırır. Müslim bin Ukeyl ile onu evinde saklayan Hani bin Urve'yi tutsak eder. Bunu duyan iki bin Kûfeli onları kurtarmak için sarayın etrafında toplanırlar. Ancak Ubeydullah'ın emriyle Müslim bin Ukeyl ile Hani bin Urve'nin kesilen başları toplanan kalabalığın önüne atılınca Kûfeliler korkup dağılırlar. Bu olaylar cereyan ederken yaşananlardan habersiz olan Hz. Hüseyin, Abdullah bin Ömer'in Kûfe'ye gitmemesi yönündeki bütün ısrarlarına rağmen ehl-i beyti ve yakınlarıyla birlikte Mekke'den ayrıлып Kûfe'ye doğru hareket etmiştir. Hz. Hüseyin, yolda Müslim bin Ukeyl'in öldürüldüğü haberini alınca, yanındakilere arzu edenlerin dönebileceğini söyler ve yanında sadece Mekke'den kendisi ile birlikte çıkmış olanlar kalır.

Ubeydullah bin Ziyad, Ömer bin Şa'd ibn-i Ebi Vakkas'ı yanına çağırarak ona Rey şehrinin beyliğini verir ve ondan Hz. Hüseyin'i yakalayıp kendisine getirmesini ister. Ömer, Hurr bin Yezit adındaki komutanını görevlendirir. Hurr, Hz. Hüseyin'in yanına gelerek kendisiyle birlikte yanındakileri Kûfe'ye Ubeydullah bin Ziyad'a götürmekle memur olduğunu ve bu vazifeyi yerine getirinceye kadar da yanlarından ayrılmayacağını söyler. Hz. Hüseyin bunu kabul etmez ve geri dönmek için hareket eder ancak Hurr buna engel olur. Hz. Hüseyin, Kadisiye yolunun sol tarafına sarkıp Fırat kıyısında Kerbela denilen yere gelir ve burada konaklar. Ertesi gün Ömer, dört bin atıyla Kerbela'ya ulaşır. Ömer, Hz. Hüseyin'in yanına gelerek vazifesini bildirir. Hz. Hüseyin de geri dönmek istediğini belirtir. Ömer, bu isteği Ubeydullah bin Ziyad'a iletir. Ziyad, Hz. Hüseyin'in Yezit'e biat ettiği takdirde gereğini düşüneceğini ancak biat etmemesi durumunda ona su verilmemesini ister. Bu haber üzerine Ömer, Hz. Hüseyin'in nehirden su almasını engellemek üzere onun konakladığı yer ile nehir arasına beş yüz atlı gönderir. Bu olaydan sonra Hz. Hüseyin, Ömer'e haber gönderip onunla görüşür ve üç isteğinden birinin kabul edilmesini ister. Ömer, Hz. Hüseyin'in bu isteklerini Ziyad'a bildirir. Ziyad da Hz. Hüseyin'in bu isteklerini komutanlarıyla paylaşır. Ancak orada bulunan Şimr bin Zül-Cevşan, Hz. Hüseyin'in teklifsiz teslim olması gerektiğini belirtir ve Ömer'in Hz. Hüseyin karşısındaki gevşekliğinden bahseder. Ziyad, Şimr'in haklı olduğunu düşünerek Ömer'e hitaben Hz. Hüseyin'in hükme razı olarak teslim olmasını aksi takdirde onunla savaşmasını, emri uygulamadığı takdirde de komutayı Şimr'e devretmesini emreden bir mektup yazarak Şimr'e verir. Şimr, Kerbela'ya gelip emri Ömer'e bildirince Ömer, askerlerini Hz. Hüseyin üzerine yürütür. Hz. Hüseyin, ertesi güne kadar izin ister. Hz. Hüseyin, yanındakilere karşılarındaki güruhun kendisini istediğini bu nedenle de onların gece karanlığında kaçıp gitmelerini giderken de her birinin yanında ehl-i beytinden birisini götürmelerini söyler. Ancak yanındakiler bunu asla kabul etmeyeceklerini ve onunla birlikte savaşacaklarını ifade ederler. Bunun üzerine Hz. Hüseyin gece boyunca arkadaşlarıyla savaş hazırlığı yapar. Ertesi gün aşure günüdür. Sabah olunca Ömer, askerlerini Hz. Hüseyin'in üzerine yürütür. Bu arada Hurr bin Yezit, Hz. Hüseyin'in tarafına geçer. Ömer'in asker sayısı altı bin civarında iken Hz. Hüseyin'in yanında otuz iki atlı ve kırk yaya bulunmaktadır. Evvela teke tek mücadeleler olur ve bu mücadelelerde Hz. Hüseyin taraftarları Ömer'in askerlerine karşı büyük üstünlük

sağlarlar. Bunun üzerine Hz. Hüseyin ve adamlarının üzerine topluca hücum etmeye karar verirler. Çarpışmada Hz. Hüseyin'in yanındakiler tek tek şehit olur. Hz. Hüseyin yorgunluktan ve susuzluktan bitkin bir haldedir ancak askerlerden hiçbiri Hz. Hüseyin'i öldürmeye cesaret edememektedir. Hz. Hüseyin su içmek için nehre yönelip yaklaşınca atılan bir ok ağzına isabet eder ve ağzı kanlar içinde kalır. Şimr, Hz. Hüseyin'in etrafını saran askerleri onu öldürmeleri için kışkırtır. Şimr'in adamlarından altı kişi Hz. Hüseyin'in üzerine saldırıp kılıç ve mızrak darbeleriyle onu yere düşürürler ve şehit ederler. Sinan bin Enes Nahaî, Hz. Hüseyin'in başını keser ve eşyaları oradakiler tarafından yağmaları. Askerler, çadırlara da saldırarak bütün eşyaları yağmalarlar. Şimr, Hz. Hüseyin'in hasta olup çadırda yatan Zeyne'l Abidin diye bilinen Ali Evsat adındaki oğlunun da öldürülmesini emreder fakat Ömer buna engel olur. Hz. Hüseyin'in beraberindekilerden yetmiş iki şehit olur. Ömer'in askerlerinden ise yaralılarından başka seksen kişi ölür. Ömer, şehitlerin başlarını Havli bin Yezid ve Hamid bin Müslim Ezli ile gönderir. Ertesi gün de kendi ölümlerini gömdürüp Hz. Hüseyin'in ehl-i beytini de develere bindirip Kûfe'ye yollar. Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının bedenleri üç gün sahrada kalır. Amiriye köyü halkı gelip şehitlerin bedenlerini gömerler.

2. Uygur Türkleri Arasında Şii Mezhebinin İzleri ve Kербela Mersiyesi

Uygurlar arasında 12 İmam ve Şii mezhebine ait bazı anlatı ve pratikler görülmektedir. Örneğin, İsnâaşeriyye'nin altıncı, İsmâiliyye'nin beşinci imamı ve Ca'ferî fikhının kurucusu olan İmam Caferî Sadık, Medine'de yaşamış ve orada vefat etmiştir (Öz, 1993: 1-3). Ancak günümüzde ona ait olduğu ifade edilen mezarlardan biri de Hoten'in Niye ilçesinde bulunmaktadır. Bu mezara Hoten, Kaşgar ve Aksu gibi Uygurların yaşadığı şehirlerin dışında, Çin'in Gensu, Niñşiya, Çiñhey gibi eyaletlerden Çinli Müslümanlar da ziyarete gelmektedir. Uygurlar arasında İmam Caferî Sadık'ın mezarını üç defa tavaf etmek, Mekke'de Kâbe'yi tavaf etmekle eş değer görülmektedir. İmam Caferî Sadık'ın mezarı ile ilgili anlatılarda, Caferî Sadık'ın H. 184 yılında Kaşgar'dan Hotenli Busdistlerle savaşmak için geldiği ve burada şehit düştüğü anlatılır (Davut, 2001: 158-160).

Kербela olayına bağlı anlatılar ve mersiyesi, Uygur Türkleri arasında gerek sözlü gelenekte gerekse yazılı kültür ortamında varlığını yüzyıllardır devam ettirmektedir. Uygur Türkleri arasında özellikle Yarkent, Kaşgar ve Hoten şehirlerinde sufi toplantıları ve zikir törenleri önemli bir yer tutar (Harris, 2014: 13-21; Harris, 2014: 103-121). Bu törenlerde Ahmet Yesevi'nin hikmetlerinin yanı sıra Kербela mersiyesi ve başka dini şiirler belirli bir ezgi eşliğinde icra edilmektedir. Ayrıca Uygurlarda destancı adı verilen âşıklar, eski devrilerden beri çeşitli ortamlarda farklı müzik aletleri ile Kербela mersiyesini söylemektedir. Günümüzde özellikle Hoten, Kaşgar gibi şehirlerde yaşayan destancılar, çeşitli ziyaret yerlerinde ve sufi meclislerinde, rebab ve dutar gibi çalgılar eşliğinde Kербela mersiyesini icra etmektedirler. Örneğin; Hoten'in Karakaş ilçesinde yaşayan ve son dönemin en ünlü destancısı olan Ebul Hasan bu icracıların önde gelenlerindedir.³ Bu durum, Kербela mersiyesinin sözlü gelenekte yayıldığını 15. yüzyıldan itibaren de Çağatay Türkçesiyle yazıya geçirilip yazılı ortamda da yayılmaya devam ettiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, gerek destancıların icraları gerekse sufi meclislerinde kolektif olarak icra edilen Kербela mersiyesi, eşzamanlı olarak yazılı gelenekte de varlığını korumuştur.

³ 27 Aralık 2013 tarihinde Karakaş ilçesinde Ebul Hasan ile görüşme yapılmış ve Kербela mersiyesinden bir bölüm Adem ÖGER tarafından kayda alınmıştır. Yine 18-20 Ekim 2015 tarihinde Pekin'de düzenlenen "The First International Symposium on Uyghur Folk Dastan in China" isimli toplantıya katılan destan icracılarıyla yapılan görüşmede, destancıların bir kısmı repertuarlarında Kербela mersiyesinin de olduğunu ifade etmişlerdir.

3. Maktel-nâme

3.1. Maktel-nâme ve Bulunduğu Nüshanın Tanıtımı

Söz konusu yazma, Gunnar Jarring tarafından Ocak 1930 yılında Kaşgar'dan satın alınmış ve 1982 yılında Lund Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanmıştır. Günümüzde Lund Üniversitesi Gunnar Jarring Koleksiyonu içinde bulunan yazma, Prov. 358 numarada kayıtlıdır. 19. yüzyılın sonunda yazıldığı tahmin edilen yazma, 6x10 cm ebadında olup 2a-31b arasında maktel-name, 31b-38b arasında Hazreti Sultan Şeyh Ali Arslan Han tezkiresi yer almaktadır. 38b-42a arası Hazreti Sultan Satuk Buğra Han tezkiresini içermektedir. 42a-48a arasında Şah Meşreb'in şiirleri vardır. 48a-52a arasında Garip adlı birinin hikâyesi anlatılmaktadır. 52a-73a arasında Hoca Ahmet Yesevi'nin hikmetleri yer almaktadır. Yazmanın ilk iki sayfası sekizer satırdan, diğerleri ise on bir satırdan oluşmaktadır. Eserin başında geçen "*Musa Ahundnuñ kitabı uşbudur.*" ifadesinden eseri Musa Ahund'un yazdığı anlaşılmaktadır.

3.2. Maktel-nâmenin Şekil Özellikleri

Manzum makteller, gazel, kaside, mesnevi, terki-i bend, terci-i bend gibi nazım şekilleriyle yazılmıştır (Güzel, 2004: 659). Bu eserde ise biçim bakımından bir kararlılık yoktur. Şekil olarak karmaşık bir yapı özelliği gösteren Maktel-nâmenin dört ayrı manzumeden teşekkül ettiği söylenebilir. Birinci manzume, 34 dörtlükten oluşan mütekerrir bir murabbadır. Murabbanın her bir dörtlüğünün son mısraında "Bağrı büryân Fâţıma" ifadesi aynen tekrar etmektedir. Manzume, 34 dörtlükten oluşmakla birlikte kimi dörtlüklerin mısraları eksiktir. Dörtlüklerin kafiyelenişi aaax, bbbx, cccx... şeklinde olmakla birlikte kafiyenin aksadığı dörtlükler de bulunmaktadır. Murabbanın belli bir vezninin olduğunu söylemek ise mümkün değildir. Mısralar, vezin bakımından ne heceye ne de aruza uymaktadır.

İkinci manzume ise 152 beyitten müteşekkildir ve kaside nazım biçimiyle yazılmıştır. Bu manzumede de eksik mısralar bulunmaktadır. Mersiye, aa, ba, ca... şeklinde kafiyelenmiştir. Genel itibariyle beyitlerin ikinci mısralarında "didi ya" redif olarak kullanılmıştır. Mersiye'nin kimi mısraları aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbına uymakla beraber metin, vezin itibariyle kusurlarla doludur.

Üçüncü manzume, 28 beyitten oluşmaktadır. Bu manzume de kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Kafiye düzeni aa, ba, ca... şeklinde olup "ey şehid-i Kerbela" ifadesi beyitlerde redif olarak kullanılmıştır. Kasidede, aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbının hâkim olduğu görülmekle beraber bu manzumede de vezin aksaklıkları oldukça fazladır.

Dördüncü manzume, muhammes nazım şekliyle yazılmış 12 bentlik bir mersiyedir. Bentlerin altısında nakarat mısraı olan "İki 'âlem padişâhı kıblegâhım kaydadur" yoktur ya da yazıya geçiren tarafından bilerek yazılmamıştır. Muhammesin kafiye düzeni aaaaa, bbbba, cccca... şeklindedir. Mersiye'nin vezni aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbına uymakla beraber vezin yine pek çok yerde aksamaktadır.

Muhammes nazım şekliyle yazılmış bu mersiyeden sonra 71 beyitten oluşan başka bir manzume daha gelmektedir. Beyitlerin genelinde "didi ya" redifinin tekrar etmesi bu bölümün, murabbadan sonra gelen ilk kasidenin devamı olduğunu düşündürmektedir.

3.3. Maktel-nâmenin Muhtevası

Eserin kapağı mahiyetindeki ilk sayfada yer alan, *Musa Ahundnuñ kitabı uşbudur*, şeklindeki bilgiden eseri Musa Ahund'un yazıya geçirdiği/yazdığı anlaşılmaktadır. Hemen ardından *maktel-nâme bu turur*, ifadesinden ise eserin tür olarak maktel-nâme şeklinde tanımlandığı görülmektedir.

*Besmele'*nin ardından şu ifadeler yer almaktadır:

Ĥazret-i peygamber ŗallallahü 'aleyhü ve sellem andağ rivāyet kıılır kim ifadesi her kim meniñ ümmetlerimdin bu maqtel-nāmeni oğusa yā fetüp özi birle tutsa yā oğutup işitse duzağ yüzi körmegey ol ümmetlerim duzağ tarafige kadem koyuplar duzağ yetmiş miñ yılçalık yerge kaçar kıyāmet küni ol ümmetlerğa şefā'at kıılırmen didiler andın cemi' ferışteler rāzı bolğay andın cemi' peygamberler rāzı bolğaylar.

Bu ifade, Çağatayca eserlerin büyük bir kısmında, eserin hemen başında peygamberlerden birine ya da İmam Cafer-i Sadık'a atfedilen kalıp bir ifadedir. Bu kısımda, eseri okuyan, yanında taşıyan ya da dinleyen bir kişinin cehennemden kurtulacağı, bu kişiye kıyamet günü Hz. Muhammed'in şefaati edeceği, bütün melek ve peygamberlerin bu kişiden razı olacağı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla burada eserde yazılanlar kadar eserin kendine de bir kutsiyet yüklediği söylenebilir.

Eserde yer alan ilk şiir, her dördlüğün dördüncü dizesinde "Bağrı büryān Fātıma" mısraının tekrar edildiği 34 dördlükten oluşan manzumudur. Bu şiirde Kerbelâ olayına ilişkin acı durum, Hz. Fatıma üzerinden anlatılır. Ardından "yā" redifli beyitlerden oluşan mersiye gelmektedir. Dünyanın faniliği, mal ve mülkün beyhudeliği ile başlayan mersiye ravilerin aktarımıyla İmam Cafer-i Sadık'ın başından Mekke'de geçen olay ile devam eder. Daha sonra Medine ve Kûfe'deki olaylardan başlayarak Kerbelâ olayının gerçekleşmesi anlatılır.

Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi sonrasında, onların şehadet haberini alanların kara giymesi ve matem tutması hakkında mensur şekilde bir bilgi verilir ve ardından Bübi Şehribānu'nun söylediği "ey şehid-i Kerbelā" redifli bir mersiye yer verilir. Mersiye'nin ardından ravilerin verdiği şu bilgi nakledilir:

Bübi Şehribānu mersiye'yi söyledikten sonra, yanındakilerin kolları arasında İmām Zeyne'l 'Ābidin ile birlikte Şam vilayetine revan olur. Bu esnada Bübi Şehribānu ve İmām Zeyne'l 'Ābidin'in "Kaydadur" redifli bir muhammes okurlar. Eserde muhammesin ardından "ya" redifli bir mersiye daha yer almaktadır.

Şiirlerde sıklıkla tekrar edilen *raviler şöyle rivayet ederler ki, el-kıssa* gibi ifadelerden eserin sözlü gelenekten yazıya geçirildiği anlaşılmaktadır.

3.4. Transkripsiyonlu Metin

Musa Ahundnuñ kitabı uşbudur.

Maktel-nāme bu turur.

[2b] Bismillahirrahmanirrahim

Ya'ni Ĥazret-i peygamber ŗallallahü 'aleyhü ve sellem andağ rivāyet kıılır kim her kim meniñ ümmetlerimdin bu maqtel-nāmeni oğusa yā fetüp özi birle tutsa yā oğutup işitse duzağ yüzi körmegey ol ümmetlerim duzağ tarafige kadem koyuplar duzağ yetmiş miñ yılçalık yerge kaçar kıyāmet küni ol ümmetlerğa şefā'at kıılırmen didiler andın cemi' ferışteler rāzı bolğay [3a] andın cemi' peygamberler rāzı bolğaylar.

Bismillahirrahmanirrahim

İki 'ālem 'aziz

Bağrı büryān Fātıma

Ĥüdāyımniñ kenizeki

Bağrı büryān Fātıma

‘Arş kolin hunguçı
 Himmet bilen turğuçı
 ‘Arş üstige çıkğuçı
 Bağrı büryān Fāţıma

Ĥasan Ĥüseyin firāķı
 Kōzleriniñ qaraķı
 Qılıp āniñ firāķı
 Bağrı büryān Fāţıma

Ĥasret ciger-pāresi
 Ĥasan Ĥüseyin idiler
 Yetim bolup qaldılar
 Bağrı büryān Fāţıma

Yetim kōñlin ađrıţğan
 Tapmas imān hem amān
 Kōygen otġa bı-gümān
 Bağrı büryān Fāţıma

[3b] Şāh-ı Merdān atası
 Ĥavz-ı Kevser ‘azāsı
 İmāmlarnıñ anası
 Bağrı büryān Fāţıma

Yetmiş bir ten idiler
 Kerbelāġa kirdiler
 Ĥayrān bolup qaldılar
 Bağrı büryān Fāţıma

Kerbelāniñ havāsı
 Belālarnıñ belāsı
 Şinelerniñ yarası
 Bağrı büryān Fāţıma

Sansız itler saf turdı
Cehennemge baş urdı

...

...

Şibr-i Mel'un bî-ḥayā
‘Ömer S‘ad-ı bî-vefā
Kıldı amanga köp cefā
Bağrı büryān Fāṭıma

Kan içgüci bildiler
İtdin beter boldılar
Ḥayrān turdı şehidler
Bağrı büryān Fāṭıma

Ḥvāricler cenk kıldı
[4a] Teşnelikge teñ kıldı
Yezıd mel'un teñ kıldı
Bağrı büryān Fāṭıma

Ayğa irdi mahrem
Şehid kıldı lâ-cürm
Bağrı büryān Fāṭıma

Gül dék yüzi lālezār
Kanı aqıp gülizār
İmām başı ḥār-zār
Bağrı büryān Fāṭıma

Nedāmet boldı Mekke
Kıyāmet taptı
İmam şehādet
Bağrı büryān Fāṭıma

Barça kılp ḥasreti
Ḥasret üzre ḥasreti

Fırķat üzre fırķati
Bağrı büryān Fāṭıma

İmam hayran qaldılar
Közi giryān qaldılar
İslām virān qaldılar
Bağrı büryān Fāṭıma

Töküp imām qanını
Bizge taşlap tenini
[4b] Alıp neyze başını
Bağrı büryān Fāṭıma

Şum bî-ḥayā pelidler
Bî-şerm nā-kes itler
Bağrı büryān Fāṭıma

'Āşî quluñ fırķatdın
Nevmîd üzdüñ şaqatdın
Ol deryā-yı raḥmetdin
Bağrı büryān Fāṭıma

Atasıdur Muştafā
Yoldaşıdur şîr-i Hüdā
Boldı Hüseyn'din cüdā
Bağrı büryān Fāṭıma

Uruş yeri Kerbelā
Derd-ğamda bir belā
Hüseyn boldı mübtelā
Bağrı büryān Fāṭıma

İtler qoşup su içti
Deryā Hüseyn qaçtı
Hüseyn antahur içti

Bağrı büryān Fāṭıma

Şibr-i mel'un nākesler

[5a] Kıldı imāmga qaşdlar

... şehidler

Bağrı büryān Fāṭıma

Çerikni bastılar başın

Qolın kestile[r]

Başın alıp kaçtılar

Bağrı büryān Fāṭıma

Arşı kürsi tebredi

Yer gökler tebredi

Ḥūr [u] melek yıgladı

Bağrı büryān Fāṭıma

Yā Rabbenā yā zulm

Arş u kürsi levḥ-i qalem

Faṭmam tartıp elem

Bağrı büryān Fāṭıma

Ḥüseyin kıldı cān fedā

Mātem tuttı Muşṭafā

Temāşā kıldı Ḥüdā

Bağrı büryān Fāṭıma

Ḥüseyin başı boldı ḥāvr

Anda aydı Ḥaḳ cebbār

Qanı boldı lālezār

Bağrı büryān Fāṭıma

Zālim Yezid bilmedi

Naśihatga kirmedi

[5b] Başın almay ketmedi

Bağrı büryān Fāṭıma

Hüseyin aytur yüzümğa
Bubam söygen bu ğuzumğa
Fıçaq keldi boğazımğa
Bağrı büryān Fāṭıma

Qanı Resül dek bubam
Qanı 'Ali dek dedem
Kanı Hüseyin dek ağam
Bağrı büryān Fāṭıma

Bubamızniñ ümmeti
Okunñuzlar sünneti
İçniñ kevser şerbeti
Bağrı büryān Fāṭıma

Gürğa bargay bu başım
Dāyim aqar köz yaşım
Hüseyin irdi yoldaşım
Bağrı büryān Fāṭıma

Bismillaḥirrahmanirrahim

Ey yarānlar ötti dünyā devr-i āḥir boldı yā
[6a] Mü'minlerğa her küni türlük belā yüzlendi yā

Fāni dünyā kimge bāqi qaldı māl mülk zer
Bu ecel kim şinesıga seni yerge çalmay qoydu yā

Mal mülkinge kıvanıp ḥoca mağrūr bolmağıl
Bu ölüm köp ḥvaceniñ mülkini virān qıldı yā

Ne ata vü ne ana vü pırni ustādını
Ne qarındaşdın zen ü ferzendler ayrıldı yā

Enbiyā vü evliyā şāh-gedāylar barçası
Bu ölümniñ āfeti birbirle yeksān kıldı yā

Kız anadın ayrılıp oğul atadın ayrılıp
Çün qarındaşdın qarındaşlar cüdālar boldı yā

[6b] Muştafā'nın kızları hāṭım kıyāmet Fāṭıma
Ayrılıp andağ atadın bağı büryān boldı yā

Ötti 'ālemdin olar kıaldı Ḥasan birle Ḥüseyn
Bı-vefā ümmet kıolıda ni cefālar kördi yā

Rāvı aytur bir küni yā Ca'fer-i Sādık imām
Mekkege keldi o şol kün ıyd-ı kıurbān irdi yā

Ḥacılar yetmiş miñ irdi cemi' ol Mekki'de
Ṭavāf üçün Mekke eşikde hem yığıldı yā

Pa-bürehne, ser-bürehne levni tartıgı kı hemme
Ca'fer-i Şādıkni körüp kıaşlarığa keldi yā

Ḥacı yıgılap didi yā Ca'fer-i Şādık imām
[7a] Bizni başlap kırseler Mekke içige didi yā

Ca'feri aydı Muştafā yārānlarıdın ilgeri
Kirmes irdi Mekke'ge munda kelsek didi yā

Tañla hem kırmes bihiştge ümmetidin ilgeri
Tā tamam kırgüzmeğünçe ümmetini didi yā

Hem anıñ ki nebresi men kırmegeymen ilgeri
Tā aymañlar Mekke içre kırmegünçe didi yā

Çäre tapmay ḥacılar bu sözde efgān kıldılar
Birbirin kıolın tutuşup aytıp kırdi yā

Turdu Ca'fer hacılar Mekke içige kurgüçi
Tā ki şol sa'at kulağığa bu ün işitildi yā

[7b] Añlasa aytur bu ünni padişāh-ı zülcelāl
Men bilürmen barçağa raḥmet kılursen didi yā

Muştafā ümmetleri raḥmet bilendür dāyima
Amma raḥmet yoḡ maña la'net oḡuydur didi yā

Ca'fer-i Şādıḡ sorap keldi bu ünnüñ ḡaşığa
Mekke'niñ dervāsıda bir kişini kördü yā

Olturup śayḡa tartıp bir ḡara yüzlük kişi
Mañlayıda yetmiş daḡ la'net-gu di yā

Közi kör başı ḡaşı hem saḡal aḡ digey
Nik tüşüpdür özige la'net oḡuydur di yā

Ca'fer-i Şādıḡ sorap keldi bu ünnüñ ḡaşığa
[8a] Daḡ la'netler bile munda bürürsen didi yā

Ca'fer ünidin tonup bu adamı köp yıḡladı
Yüz közin Ca'fer ayağığa ḡoyup köp yıḡladı yā

Ca'fer aydı ne sebepdin Tengridin nevmid sen
Nige işlerni ḡılıp munda yörürsen didi yā

Ey periler padişāh-ı cān saña divānedür

Gül cemāliñ şem'ige cān bülbül-i fervānedür
ḡaysı ḡüblarnı ḡaza ḡam niş urmay ḡoydı yā

Fatma hem öttiler dünyadın Ali hem öttiler
Ḣün karındaşdın Ḣüseyin ayrıldı yalguz kaldı yā

Yâdigâr-ı Muştafâ hem ‘Ali hem Fâtıma
[8b] Hem Hâsan hem Hüseyn yetim boluban qaldı yâ

Ol Hvâricler Hüseyinga zehre berdi âkıbet
 Ol Hvâricler qoldın ne cefâlar qördi yâ

Râvî aytur bir küni irdi Medîne şehride
 Muştafâ rüzeside bes muhâvir irdi yâ

Ol maḥal boldı Hâsan birle Yezîd boldı yığı
 Ol Yezîd’din Medîne ḥalkı nâme keldi yâ

Nâme mazmûnı bu irdi çoñları
 Qoğlanıñız İmâm Hüseynni şehrinñizdin didi yâ

Bu Medîne ḥalkı Yezîdniñ leşkeridin qurtılar

Hâzret-i İmâm Hüseynni ehl-i evlâdı bilen
[9a] Bu Medîne ḥalkı qoğlap şehridin çıqardı yâ

Keldiler nâçâr Medîne şehridin bu Kûfeğa
 Kûfe hem Hüseyinga dervâzeni baqladı yâ

Bes Hüseyn mundın yanıp kökge baqıp köp yıqladı
 Ehl-i evlâd bilen candân kengeşler qıldı yâ

Tapmadı hiç çâre-yi tedbir nâçâr boldı yâ
 Bes qazâğa sundı boyun Kerbelâğa kir yâ

Keldü şol sa‘at imâm aldığa nâgeh bu ḥaber
 Leşker-i Yezîd Fıraḥ deryâsı üzre keldi yâ

Bu ḥaberni işitip kökge baqıp köp yıqladı
 Tapmayın hiç çâre-yi tedbir nâçâr boldı yâ

[9b] Bes imāmğa çün kazāsı āsumānı irdi yā
Bes kazāğa sundı boyun Kerbelāğa kirdi yā

Keldi nāgeh Kerbelāğa ehl-i evlād bilen
Barçalar susuz uzuqsuz Kerbelāğa kirdi yā

Āb-ı deryā-yı Fıraṭ ol H̄vāric aldılar
Teşnelikge aç-zār on kéce kündüz ceng kıldı yā

Ehl-i evlādı imām da su-ṭa‘am irdi yā
Çün H̄vāricniñ başı sasınıñ taşı dek yattı yā

Ḳanca öltürse tola boldı H̄vāric leşkeri
Aṭ ayağıda teni ḳanı arıḳ dek aḳtı yā

Yetmiş iki ten idi evlād-ı aśhābı imām
[10a] Çün H̄vāricler ilkide bir bir şehādet tapdı yā

Bes me‘alḳıśsa Muharrem aynıñ sekizide
Ol imām oḒlu ‘Ali-Aśgar şehādet taptı yā

Toḳuz irdi ‘Ali-Aśgarni kıldılar şehīd
İki oḒlıdın körüñ āḫir imām ayrıldı yā

Onı irdi tañla namāzını oḳup yalguz imām
Oñ cep ḳol selām berip imām yıḒladı yā

Didi mendin taş yene irkek kişi ḳalḒanı yoḳ
Muştafā ḳolı bilen nevbet maña hem keldi yā

Ḳol açıp kökge baḳıp hem kıldı şehizād du‘ā
Közi yaşı çün du‘āda çün bulāḳ dek aḳtı yā

[10b] Bes me‘alḳıśsa du‘āsını tamam etti imām

Ƙoptı bŭbŭ Şehribānu çadırıǵa keldi yā

Şehribānu kŕdi Zeyne'l 'Ābidŭn oǵlı bilen
Birbirin Ƙolın tutuşup an-çinān yıǵladı yā

Oǵlı aydı ey ana men oǵluñızǵa raħm etiñ
TāƘatim hiç Ƙalmadı bu teşnelikge didi yā

Ne bolur bir ƘaƘre su kim maña tafıp berseniz
SusallıƘ tenglikge cānım çıƘanı az Ƙaldı yā

Şehribānu til lebin ŝorŝıp yıǵlaŝup
Ey kŕzŭmnŭñ nŭr, ey ārām-ı cānım didi yā

Munda su Ƙayda bolur bir ƘaƘre su tapsam aydım
[11a] Bergey irdim atañız İmām Hŭseyin didi yā

On kēçe kŭndŭz atañız aç zār teŝnedŭr
Bermedi bir ƘaƘre su bu bŭ-ħayālar didi yā

Şabr etiñ ey nŭr-ı dŭdem cānımıznı ŕrtemen
ĤaƘ Te'ala ŝabrlarnı dost tutmış didi yā

Çŭn Hŭseyin işitip munı keldi bularnıñ Ƙaŝıǵa
Oǵlını alıp ƘucaƘıǵa yŭziǵa ŝŕydi yā

Didi ey cānım ciǵer-bendim kŕzŭmnŭñ rŭŝeni
Neyleyin kim bu Ƙazā sizlerge Ƙaydın keldi yā

Yŭzini sŭrtŭp Ƙoyup boynın Ƙucup kŕp yıǵladı
Ey bubamnıñ yadigārı Ƙaldı yalǵuz di yā

[11b] Andın aydı Şehrŭbāmıǵa bakıp ey mihribān
Mendin ayrılıp bu kŭn yaħŝı Ƙalınız didi yā

Va'de öldirmen bubamniñ qaşığa ketgüm bu kün
Ey meniñ şäyeste cuftum rüzigärim didi yä

Serni körsem Muştafanı gerçi körgeñ dek aydım
Hem Aliye'l Murtažāğa siz nimüd ayrıldı yä

Faţmamniñ yadigarı siz aydıñız yä imām
Ben seyda berilip meniñ hālim ne keçgey didi yä

Kaş ki ayrılguçasıdın bu cānnı ayrılıp

Şehribānu ol Hüseyn oğlığa Zeyne'l 'Ābidin
Birbirin boynın tutuşup an-çinān yıgladı yä

[12a] Ol zaman keldi Hväricler eşigniñ aldığa
Ey Hüseynnā imdi ir bolsañ biri çıktı didi yä

Ťa'neler aytıp Hväric qoymadı muñdaşğılı
Ťa'neğa Ťākat tutalmay cenk yarağın kıldı yä

Muştafā destārını kiderğa ol imām
Zülfiķār ilkige alıp Düldülğa aţığa mindi yä

Şehribānu oğlı birlen yä Hüseyn dep qaldı yä
Na'ra tartıp bu Hväriclerni qoğlap bardı yä

Ol küni andağ cenk kıldı dem almay ol imām
Deryā bolup aqtı qanı say taşı dek yattı yä

Qum tofrağdın tola boldı tola boldı Hväric leşkeri

[12b] Qa oltursa tökümes bu Hväric leşkeri
Ağzı tili imāmniñ teşnelik kitti yä

Beliniñ yuqarısı da qalmadı bir zerre nim

Rāzı boluñ men yetim bî-çāreñizdin didi yā

Yağşı asrañ Muştafā evlādı bu oğlum sizni
Münkaṭif hem bolmasın bubam uruğu didi yā

Şehribānu munı işitip yıǵlap ḥasret bilen
Yüz közini yırtaban na're urup yıǵladı yā

Didi sulṭān-ı 'ālem beriñiz ruḥsat maña
Men bu kün merdāne bolup cenk kılayın didi yā

Ey peder sizdin ayrılıp ne künler körermiz yā imām
[13a] Aldıñızda cān berip fedā bolayın didi yā

Men kılıp sizdin keyin netgüm Hüdāyım aldıda
Tañla bubam yüzige neçük baqarmız di yā

Şehribānu boynını kuçup yüzini yüzge koyup
Mihribān ey ruzigārım yıǵlamañ köp di yā

Bubamniñ şānıda mazlum kişige yoqtur cenk
Cenk irenlerğa kelip ḥükmi Ḥaḳ'dın didi yā

Men turup sizni uruşqa koymağaymen çıkalı
Ḥük-m-i Ḥaḳ kayda ḥük-m hem şurdağ bolurmız didi yā

Çünki taḳdir-i ilahi biliñ hiç çāre yoq
Ḥaḳ Teāla'nıñ każāsıǵa rızā men didi yā

[13b] Şehribānu yıǵlap aytur ey imām-ı pāk-i din
Siz meni munda neçük taşlap ketersiz di yā

Ol küni tañ atquça cenk kıldı dem almay imām
Kalmadı ṭāḳat imāmda faylamay yıǵladı yā

Uşbu hâletde H̄vâriclerni bî-ḥad kırdı yâ
Teşne vü açlıkka başı her tarafge aylandı yâ

Bes H̄vâricler imâmni tîre-bārân kıldı yâ
Kar yamğur dek imâm başığa oqlar yağdı yâ

Yetmiş iki yerge oğ tegdi imâm ‘azasığa
Gül tenidin kan imâmniñ her tarafge aqtı yâ

Teşnelikge ḥasradı boldı bār ‘azası kan
[14a] Aṭ üze özin tutalmay kan sızay yıkıldı yâ

Yıkılıp meydanda qaldı ornıdın qofalmadı
Zülfikârı ilikdin barınça yerge tüşti yâ

Hâli yoğ qofup kılıcnı kollarığa alğay
Şehribānu kördi Döldül’ din imâm ayrıldı yâ

Na‘ra urup yüzün yırtıp yaqasın çāk etip
Vâ H̄üseyn’a vâ ğaribâ vâ yetimâ didi yâ

Didiler aṭdın yıkılıp ol H̄üseyn ibn-i ‘Ali
Ehl-i evlâdı körüp feryâd-efğân kıldı yâ

‘Ömer Sa‘d aydı barıp bir bir kılıp alıñ
Çün H̄vâric barıp bularnı bozup aldı yâ

[14b] Ser-birehne pā-birehne barçanı ‘üryân kılıp
Saçıdın bağlap piyâde yolğa alıp kirdi yâ

Çün H̄üseyn meydanda qaldı ornıdın qofalmadı
Bu H̄vâric leşkeri cevrini kurşap aldı yâ

Tâkati yoğ hiç H̄vâricnin yavukraq(?) kelgeli
Çün H̄üseyn’niñ heybetidin yer kök titredi yâ

Çünkü āhir bir H̄vāricni buyurdı ‘Ömer Sa’d
Sen H̄üseyn başını alıp kelgil di yā

Ol H̄vāric keldi aydı ey H̄üseyn ibn-i ‘Ali
Men başıñnı kesgeli keldim ne dersin didi yā

Didi aç köksin köreyin açtı köksin kördi yā
[15a] Başın ırğatıp yüzün urup sen imessen didi yā

Meniñ başımnı kesgüçide nişāneler bolur
Bu nişāne hiç қaysısı sende yoқtur didi yā

Bilgey irdim bu H̄vāric işidin bızārmen
Tañla bu bañnıñ yüzige neçük baқarmen didi yā

Kelmes irdim munda men ey yādigār-ı Muştafa
Bu H̄vāric işidin bızārdü[r]men didi yā

Bir H̄vāric keldi aydı ey H̄üseyn ibn-i ‘Ali
Men başıñnı kesgeli keldim ne dirsın didi yā

Bu başımnı kesgücisen hem imes sen didi yā
Tıǵnı taşlap қолıdın nāle eylep yandı yā

[15b] İrse yıǵlap yandı yene keldiler sekiz kişi
Kesgeli tāқat tutalmay nāle eylep yandı yā

‘Ömer Sa’d kördi bular қолıdın iş kelmedi
Va’deler bile münādi der münādi қıldı yā

Kim H̄üseyn başını alsa anı da h̄ān қılay
Ne tilese hem berey hem beg қılayın didi yā

Ol arāda bar idi Şibr-i la‘in dep bir cehūd

‘Abdurrahman ibn-i Mülcemniñ oğlu irdi yā

Bu nidānı işitip keldi bular qaşığa
Men başıñnı kesgeli keldim ne dirsın didi yā

Bu H̄vāricni körüp H̄üseyn titre başladı
[16a] İki qan yaş ornığa közdin aqtı yā

Didi atıñ ne turur köksüñgi açıl men körey
‘Abdurrahman oğlu men Şibr-i mel’un didi yā

Munı işitip yüregi ağızı titre başladı
Köksini actı añıñ köksini nāgeh kördi yā

Yüzini kıldı Medīne serığa feryād urup
Şadıq bubam vü ced yā Resulallah didi yā

Şibr aytur yā H̄üseyn ceddiñğa yetmes bu ünüñ
Nége cırlaysen tirilip munda kelmes didi yā

Men bubam yadlanmağımda nece sözler bar idi
Ol nişāneler maña bir biri keldi yā

[16b] Bubam aytur ey közüñniñ rüşeni
‘Aşur aynıñ onıda maña vü kelgün didi yā

Çoñ qaşıñğa başıñnı kesgeli kelgen kişi
Tört közlük iñ körünür közüñüzge didi yā

Kökside iñ emcegi dek sekiz emcegi bolur
Yüzide duzağ nişānesi bolur dep didi yā

İlgeri kelgeride hiç nişāne körmedim
Bu nişāne barçasını sende kördüm didi ya

Rast keldi bu nişāneler bubamniñ sözleri
Bu sebepdin men bubamni yādlanur men didi yā

Ne bolur bir sa'ati šabr eyleseñ kılsam namāz
[17a] Çün bersem taħı işiñni kılsam didi yā

Şibr aytur munda su yoqtur tahāret kılgalı
Didiler su bolmasa hayız teyemmüm didi yā

Çün tevaqquf kıldı bir sa'at teyemmüm kıldılar
Olturup imām işāret birle namāz kıldı yā

Çün selām berdi Hvāric keldi başın kesgeli
Tolunay dek yüzini yerge yıķıp bastı yā

Keyfiyetdin basıp turup boğazıǵa hançer sürdü yā

Bu imāmǵa ötmedi boğazıǵa hançer sürgedi
Ucu birle neçe taqtı halka bolup turdu yā

Şibr aytur ey Hüseynā siperi kıldıñ hançerim
[17b] Neçe taqtım hançer ötmedi boğazuñǵa hergiz didi yā

Tā başıñni kesmegünçe bolmaǵay sen hem aman
Bir başıñni siper kılmay bol amanda didi yā

Ehl-i evlādiñ beri oldı kıldılar seyr
İmdi sen yalguz qalıp sen ne kılursen didi yā

Köz açıp kördi imām aydı aya nā-pāk seg
Neçük ötsün bu meniñ boğazumǵa tıǵniñ didi yā

Bu meniñ boğazumǵa söyey irdi ol bubam
Lebleri boğazumǵa tekgen tıǵnın ötmes didi yā

Bes neçük kılsam başıñni kesüp algumdur Hüseyn
Tâ başıñni bergilde amanda bolgıl didi yâ

[18a] Didi meni oñda qıl tıgın köksümge taqıp
Oqraqımdın ki taqıp keçge meni kesgil didi yâ

Bu Hvâric andağ eti başını keçgesidin
Kesti ten munda qılıp başın alıban ketti yâ

Nür-ı dıde Muştafâ cân 'Aliye'l Murtażâ
Din çırâğı uctılar dünyâ qara boldı yâ

Her cema'at bir nidâ-yı havaş birle yıgladı
Vây garibâ va yetimâ va şehidâ didi yâ

Kiysulardın tutup uşbu Hvâric sudradı
Muştafâ ferzendiğa mundağ cefâlar kıldı yâ

Tüzdeki vahşi tuyür cānaver cin ü peri
[18b] Yıglaşıp İmâm Hüseyn'niñ mâtemini tuttu yâ

Ay kün tağ tüzler barçası mâtem tutup
Kim Hüseyn hâlığa yıglap titreşürler irdi yâ

Ol küni imâm şehâdet taptılar bu deşide
Ol Fıraţ deryâsı qan bolup taqı qaynadı yâ

Bes körüp hem âsmân hem zemin kevn-i mekân
Küh-ı Kaf da dive cin barça Hüseynâ didi yâ

Hem peri cân cānaver barçası mâtem tutup
Havz-ı kevser şerbeti qaynap lebâlep toldu yâ

Hem garâmatım sekiz behişde hūrlar
Pel taraţ mizâniñ terâzu u ihsibâ didi yâ

[19a] Hem ferîşteler biri nevha bile mâtem tutup
Yığlaşıp mâtem bile ol kün kıyâmet boldı yâ

Cebra'îl birle yene Mikâ'îl İsrâfil heme
Arş-ı kürsi tebrenip hem 'Azrâil yığladı yâ

Çün imâm 'âlemdin ötti ketti İslâm yaruğı
Hem karañguluğ bolup 'âlem diger kün boldı yâ

Mâhi-yi deryâ bile murğ-ı hevâ efgân kılıp
Mest müstağrıq bolup barça huşidin ketti yâ

Şol zaman dünyâ karañgu boldı çıktı köp figân
Tağ taş yer kök barça Hüseyinâ didi yâ

Vâ garibâ vâ yetimâ vâ şehidâ nâlesi
[19b] Kerbelâ deşti bu efgânlarğa güya köçtü yâ

El kıssa Hazret-i şehzâde-yi İmâm Hüseyin şehâdet şerbetin içgendi kiyin Şibr-i la'yın Hazret-i imâmniñ mübârek başlarını alıp Havâriclerniñ aldığa alıp barıp 'Ömer naşniñ aldıda irse Bubi Şehribânu ve cemi' ehl-i beyt-i risâlet kara giydiler. Āsumân ve zemîn hem mâtem tutup hazîn âvâz birle nâle kıldılar. 'Ālem karañguluğ boldı. Hiç kişi birbirini körelmedi güya kıyâmet kâim boldı. Bubi Şehribânu hazîn ün birle nâle kılıp bu merşiyeni oqudılar.

[20a] Hâl-i zârım kimge aytay ey şehid-i Kerbelâ
Kimge aytıp kimge yığlay ey şehid-i Kerbelâ

Dağlar koyduñ maña ey padişâh-ı 'âlemin
Bu elemni kimge aytay ey şehid-i Kerbelâ

Yüz tümen derd-i belağa koyduñ kettiñ meni
Hasretiñ hergiz tükenmez ey şehid-i Kerbelâ

İsm-i pâkiñ padişâha cümle 'âlemğa devâ
Derdime kılğıl devâsın ey şehid-i Kerbelâ

Vā dirigā kettiñiz siz ey şeh-i ‘ālicenāp
Uşbu fāni dünyādın siz ey şehid-i Kerbelā

Bes ki tağın kitmez imdi uşbu fāni dünyāda
[20b] Ne kıyāmet bolğuçasın ey şehid-i Kerbelā

Na‘re urup yığlasam hicriñde hergiz ‘ayp imes
Neşter-i gam tegdi başımğa canğa ey şehid-i Kerbelā

Pā-birehne ser-birehne men bolup divāne-veş
Firkatıñdın men yürüp men ey şehid-i Kerbelā

Kittiñ raħmet civārığa öziñ ārām alıp
Bu belāğa bizni(?) koyduñ ey şehid-i Kerbelā

Çın aydıñ ferzend-i pāk ol ħabīb-i Muştafā
Ĥār bolduñ bu Yezidğa ey şehid-i Kerbelā

Hazret-i Faṭma-i Zehrā’niñ ciger-bendi idiñ
Kaṭre suğa zār bolduñ ey şehid-i Kerbelā

[21a] Ĥad-i pākiñ tāc-dārı enbiyā irdi imām
Kañ çü tofrağ içre suğa taptıñ ey şehid-i Kerbelā

Gül yüzüñniñ yādıda efgān kılıp bostan ārā
Men bolup men mest bülbul ey şehid-i Kerbelā

Dād aytarmen rüz-ı maḥşerde Yezidler fi‘lidin
Hazret-i Cebbārığa men ey şehid-i Kerbelā

Teşne-leb boldıñ edā bu deşt ārā ey dilberā
Bu Fıraṭ deryā kırusun ey şehid-i Kerbelā

Ger seniñ vasfiñni aytsam defter üzre sıgmağay
Kimgе aytay şerħ-i vasfiñ ey şehid-i Kerbelā

Padişâhım saña yetmes bu ğaripniñ nâlesi
[21b] Yette kökdin ötti hem ey şehîd-i Kerbelâ

Men ‘Acem’niñ padişâhniñ kıızı irdim imâm
 Aldıñızda ölgey irdim ey şehîd-i Kerbelâ

Bu ğariplik çölide esir cânımğa kıldılar sitem
 Eylegil maña meded ey şehîd-i Kerbelâ

Ol meniñ cânımdın cümle-yi ferzendlerim
 İmdi kimdin sorayın ey şehîd-i Kerbelâ

Ey Hüseyn ibn-i ‘Ali kıldı tahâret kan bile
 Tâ‘at etiñ mu Hüdâğa ey şehîd-i Kerbelâ

Qaldı Zeyne’l ‘Âbidin didi ki ey Ka‘bem anam
 Sizdin ayrılduq netermiz ey şehîd-i Kerbelâ

[22a] Men yetim qaldım Hÿvâricler kolıda hâr-zâr
 Raħm etip kılgıl mededni ey şehîd-i Kerbelâ

Bu Yezîdler içre bizdin yok ğarip-i bî-nevâ
 Sizdin özge yok meded-kâr ey şehîd-i Kerbelâ

Şehribânu aydı cânım kulunum yıglama
 Eylegey bizge meded dâyim şehîd-i Kerbelâ

Ol Hüdâyımdın tilermen bu Yezîd rüsvâlığın
 Qanıñız tutqay Yezîdni ey şehîd-i Kerbelâ

Biz sığındık ruħıñızge ey şeh-i ‘âlicenâp
 Biz ğariplerğa meded kııl ey şehîd-i Kerbelâ

Hicr bu miskin seniñ medħiñni aydım anam

[22b] Tañla sen kılğıl şefâ'at ey şehîd-i Kerbelâ

Rāviler andağ ayturlar kim Bibi Şehribānu bu merşiyeni oqup bî-ṭākat ve bî-ārām bolup aç, zār, teşne ve gerisine ḥvāricler qolıda zār zār çün ebr-i Nevbahār yığlap barur irdiler. İmām Zeyne'l 'Ābidin bu muḥammisni ibtidā kılıp anaları birle ikülen qol tutuşup Şam vilāyetide revān bolup bu merşiyeni oqudılar:

İki 'ālem padişāhı kıble-gāhım kaydadur

Cān fedā kıldım men ne 'ayb rüh-ı revānum kaydadur

Dostlar köydüm tamam ol yār-ı cānım kaydadur

[23a] Ḥār-zār oldum netey ol dilsitānım kaydadur

İki 'ālem padişāh[ı] kıblegāhım kaydadur

Örtediñ bağrımnu ey serv-i revānım neyleyin

Maña ṭākat qalmanı ey gül-'izārım neyleyin

Dağlar koyduñ meniñ cānımğa bārım neyleyin

Men ğaripni sormadıñ ey mihrیبānım neyleyim

İki 'ālem padişāh[ı] kıblegāhım kaydadur

Bu yürekni örteban kittiñ sen ey 'āli-cenāp

Fırqatiñdin neyleyin boldı meniñ bağrım kebab

Raḥım étip men ḥastağa kılğıl nazār ḥālim ḥarāp

Bu cüdālıq derdidin dāyim kılıp dide pür-āb

[23b] İki 'ālem padişāhı kıblegāhım kaydadur

Kuyıda boldum gedā ol yār üçün ey dostılar

Ḥasta-yı bīmār men dildār üçün ey dostılar

Yüz belāğa uçradım ğam-ḥār üçün ey dostılar

Nāle vü efgān kıurmen ḥār üçün ey dostılar

Nür-ı çeşm-i Muşafā ketti netermen vā dirig

Yādigār-ı şāh-Ḥaydar ketti neyley vā dirig

Tācidār-ı evliyālar ketti neyley vā dirig

Qaldım ol dürr-gevher ketti neyley vā dirig

İki 'ālem padişāh[ı] kıblegāhım kaydadur

Ḥaqqā men zār eylebanmen Rabbenā kılsam ne 'ayb

[24a] Na're urup firqatıñda men şadā kılsam ne 'ayb
 Kameriñliđ serverā su dip nevā kılsam ne 'ayb
 Rūh-ı pākıñğa bu cānımğa fedā kılsam ne 'ayb
 İki 'ālem padişāh[ı] kıblegāhım kaydudur

Bilmediñ mu men ğarip ğastanıñ zār olğanım
 Miñnet-i derd-i elem birle giriftār olğanım
 Bu Hvāricler arasında qalıp hār olğanım
 Hiç kişi bilmes meniñ derdimni bimar olğanım

Bilme qadriñni ey serv-i dil-i aramım işit
 Bu felekge çıktı ahım nāle vü zārım işit
 Ğasretiñni kimge aytay şāh-i ğubānım işit
[24b] Tapmadım derdimğa dermān māh-ı bānım işit

Yüz tümen derd-i belāğa qoyduñ ey yārım meni
 Firqatıñdin örtedi bilmediñ mü dildārım meni
 Ğāl-i zārım bilmediñ ey şūh 'ayyārım meni
 Sen idiñ derdimğa dermān yār-i ğam-ğārım meni

Qatre su tapqay idi ol dem o şol şāhip-qıran
 Ol Hvāric cümlesini kırgay irdi ol zaman
 Teşne-leb bolup ğürisne Kerbelā'da berdi cān
 Kerbelā deştide qaldım men bolup bı-ğānümān

Ketti ol yārım meniñ dil ğastanı bimar etip
 Men ğarip-i bı-nevāniñ köñlini efgār etip
[25a] Ol meniñ yār-i 'aziznim ketti bizni zār etip
 Bu Hvāric kollarığa bizni taşlap hār etip

Vā dirīgā ketti 'ālemdin imāmü'l 'ālemin
 Ğayp oldı közlerimdin nesl-i pāk-i Mürsel'in
 Ced-i pakiñdür seniñ ol raħmetil'ālemin
 Hicr-i miskiñ senin medħiñni etmiş pākdın
 İki 'ālem padişāhı kıblegāhım kaydudur

Men ünni aytıp kaçar turarım bilmedim
Men ölügler içige yaşuna kirdim didi yā

Ḥaddin aştı tağ taşlar cān cānuver nālesi
Men bu işlerni körüp bî-ḥūd bolupmen didi yā

[25b] Bes hūşumğa keldim körsem bolupdur kün kice
Hiç adam qalmayın barça ketipdür didi yā

Ol zaman qoptum yüregim toḥtadı keldim yaqın
Uşbu feryād-figān kim ḥaddin aşmış irdi yā

Çün Ḥüseynni kördüm ol dem başı yoq yalguz yatur
Yüziniñ rüşenligi ‘ālemni tutmış didi yā

Men āniñ paycam bağın algalı keldim yaqın
Éteğini açtım ol dem qolu birle tuttu yā

Neçe kıldım qolını kim ecr tāy dip bulmadı
Bend-destdin kestim irse yene birāvend keldi yā

Yıqılıp qaldım ol ün sebebdin ol zaman
[26a] Sa‘ati başım yüregim yene ārām aldı yā

Oñ tizi birle yene muḥkem qoyupdur tizimni
Kestim andağ otrasıdın yene birāvend keldi yā

Keldi kökdin şol zaman qatıg ağır heybetlik ün
Kerbelā güyā bu ünniñ heybetidin köçti yā

Men turalmay işitip kirdim ölükler qaşığa
Āh ol ün heybetidin yer gök titredi yā

Çoñ kördüm açılıpdur āsmān işikleri

‘Arş u kürsi barça közimge nümāyān boldı yā

‘Arş seridin kelür bir aq bulut heybet bile
Ol bulutnuñ içidin na’re üni bergürdi yā

[26b] Nekreside köp Ferişteler kelür efgān kılıp
Kaçırıp aytur biri Ādem atamız didi yā

Ol bilüp keldi Hüseyn üstige tüşti şol zaman
İçidin Ādem Şafiyullah yıglap tüşti yā

Yaşnı töküp figān eylep yaqasın çak etip
Çün Hüseyn üstige tüşüp ah urup yıgladı yā

Ey butāmniñ butāsı iki cihān sermāyesi
Bı vefā ümmet qoldın ne cefālar keldi yā

Ey Hüseynnā sēn idiñ evlādım içre tuğı
Tileyin Tengrim işige çäre yoqdur didi yā

Vā dirīgā rüz-ı evveldin beri evlādıma
[27a] Bu belālarını heme kısmet étüpdür didi yā

Ey ferzend cānım nūr-i diđem vāy Hüseyn
Ne cefālar kıldı saña uşbu ümmet didi yā

Hār-zār-teşneniñ bile öldüñüz butām
Ey közümnıñ cānım çinim didi yā

An çenān yıgladı Ādem mende tākāt qalmadı
Nāle vü efgānlar tā ki haddin aştı yā

Yene keldi āsmāndın Nūh birlen bir bulut
Nūh peygamber igey yıglap içidin çıktı yā

Haddin aştı Ādem Nūh nebñiniñ nālesi
Ey Hüseynim ey Hüseynim vā Hüseynim didi yā

[27b] Şol zaman keldi yene na'ra bilen bir aq bulut
İçidin Dāvud peygamber Nūh birlen keldi yā

Yene keldi bir bulut andın Süleymanu Nebi
Ol mātemdār bolup üstige yıǵlap keldi yā

Mūsa, İsa, İbrahim İsmail(?) bilen
Şāliḥ, Ya'kub, Yusuf barça bir bir keldi yā

Kerbelā'da yıǵlaşıp feryād efgānlar bilen
Nāle vü efgānlarıǵa Kerbelā hem köçti yā

Keldi şol sa'atde kökdin bir bulut efgān urup
Barça ādemler anası Bubi Havva irdi yā

Saçını basıp yüzidin yırtıp yaqasın çāk etip
[28a] Peşesin açıp Hüseyn üstige yıǵlap tüşti yā

Keldiler yılkı(?) sara(?) barçası peygamber köçi
Ol kice anca Hüseyniniñ mātemi tutuştu yā

Yene keldi bir bulut kökdin 'acep efgān bilen
An ol ün heybetidin yer kök titredi yā

Aldıda neçe Ferişteler kelürler kıçqırıp
Mücteba ya Muşafā ya'ni Muḥammed keldi yā

Barça peygamber yığısı bu bir sarı
Vā ğaribā vā yetimā dēp yıqılıp tüşti yā

Baş ayağ kiymiş qara zülfin yayıp köksin açıp
İki köziniñ yaşın güyā bulaq dek aqtı yā

[28b] Ey közümiñ yaruğı iki cihān sermāyesi
Hem meniñ köñlüm kuşu ārām-ı cānımdır yā

‘Arş-ı kürsi levḥ-i kalem hem yer kök ḥūri melek
Muştafā birle biri mātem tutup yığladı yā

Bir bulut keldi Ḥadice birle keldi ‘Āyşe
Barça ḥātunlar bilen özlerce mātem tuttu yā

Bir bolup keldi yene ṭaraf ‘acāyip ün bilen
Faṭma saçın yayıp yığlap içidin çıktı yā

Ḳanını alıp başığa yüz köziğa sürtüp
Ey közümiñ nūri ārām-ı cānım didi yā

Ey ğarib-i bīkes bīçāre-yi bī-imbān balam
[29a] Ḳanıñızni bu Kerbelāni lāle dek Ḳan kıldı yā

Teşne ü pinḥānuma ḥār-zār olduñ netey
Vāy feryādığa taşlar ibarıp su boldı yā

Ḳalmadı ṭāḳat bu nāle āh u efgānlar bile
Faylamay kelip Resūlnūñ éteğini tuttu yā

Didi aytıñ ey ata oğlum ğünahını maña
Bī vefā ümmetler oğlumğa cefālar kıldı yā

Faṭma boynın Ḳucup yığlap yüziğa burḳup
Ey közümiñ nūri Ḳızım ārām-ı cānım didi yā

Şabr itiñ tañla bu oğluñ her birin tamğan taşığa
Cümle āsī ümmetim otdın çıkarlar didi yā

[29b] Muştāfa boynın Ḳucup yığlap aytur ey ata

Bu ğarip bİve-yi bİçāre bİ-kes öldi yā

Kaški bolğay idiñiz bu cihānda siz tirik
Tutqay irdim yiñ mātemini bu oğlumniñ didi yā

Yā atası bolsa irdi tutqay irdi mātemi
Tā tirik men bolğay irdim tutqay irdim mātemi

Dešt-i sehrā kūh-ı Kāf vādi bu öy mu ...
Yā Hüseynim yā Hüseynim dip yığlar irdi mi didi yā

Muštafā aydı ki ey cānım kızım siz ğam yemen
Ümmetimniñ arasında bardur didi yā

Uşbu maqtelnāme alıp yörürler öy mu öy

[30a] Her kişi yığlap bu nāmeni añlap közidin yaş eger
Men anıñsız ğirmegeymen Cennet içre didi yā

Ba‘d-ez-an bu barça peygamber kelip adamğa hem
Muštafā aldığa kelip ta‘ziyet tigürdi yā

Bubi Havva bir mazlumlarğa Faţmam hem Faţmağa
Barça aşhāblar ‘Aliğa ta‘ziyet tigürdi yā

Muštafā yığlap tenidin kucakığa alıp
Ĵanını gird-ğubārı zülf sürdi yā

Gel tenin pāk eyledi bu oğlar yarası
Didi ey butām seniñ Ĵulıñ fütüñni Şimr keser

Ĵün işaret eyledi köksi Ĵol birle maña
[30b] Bu Ĵulum fütüm meniñ ki bu yetimi kesdi yā

Muštafā kördi meni imdi eyā yüzi Ĵara

Uşbu oğlumni bolup saña ne boldı yā

Bu ğarip oğlumğa sen cefā raħm etmediñ
Haq Teāla raħm kılmay la‘net etgey didi yā

Çün bu sizni eşip bî-hūd bolup tā ol zaman
Sa‘atidin kim kiyin hūşumğa keldim didi yā

Körsem aş vaqtı bolupdur hiç kim ƙalğanı yok
Köp Feriştelerini köp āsmāndın keldi yā

Çün teni birlen ƙopup barça şehidler tenini
Taşkalap yerge kömüp ƙabirlerni ... ƙoydı yā

[31a] Ol Feriştelerimni ey la‘net yüzi ƙara
Didiler körsem yüzüm mundağ bolupdur didi yā

Yüzüm üstün yetmiş iki dağ-ı la‘net boldı yā
Men özümğa tabudumğa la‘net oquymen didi yā

Ca‘fer-i Şadık bu hacılar bile aşip munı
Vāy butām dép yıƙılıp bî-hūd boluban ƙaldı yā

Ca‘fer-i Şadık özümdin ‘ākıbet ‘ömriğıça
Kice kündüz mātemini ol imāmlar tuttu yā

Üç kice kündüzğıça bî-hūd boluban yattı yā
Körmediler ol kişini kaysı yerge bardı yā

Bes Hüseyin ƙıldı fedā cānını ümmet haƙƙıda
[31b] Hem Hüseyinimğa fedā cānını ümmet ƙıldı yā

Kim Hüseyin haƙƙıda berse tuħfe-yi nezri çerāğ
Yüzige tañla şefā‘at işigi açıldı yā

Bilgenimçe nazm kıldı uşbu maḳtelnâmeni
Handân-ı Muştafâ'nın çäkiri bu âşî bîkârını

Sonuç

İslam dünyasında dinî, tarihî ve siyasi birtakım olayların da kaynağı olan ve Müslümanlar arasında kırılmalara, iç çatışmalara ve buna bağlı olarak da ayrılıklara yol açmış Kербela olayı tarihi bir hadise olarak edebî eserlere konu olmuş ve bu eserlerde duygusal bir havada ve destanî bir üslûpla ele alınmıştır. Bütün İslam dünyasında olduğu gibi Uygur Türkleri arasında da derin izler bırakan bu elim hadise, onların sözlü ve yazılı geleneklerinde yaratılıp yaşatılan, icra edilen çok sayıda Kербela mersiyesinin teşekkül etmesine vesile olmuştur. Kербela konulu bu mersiyeler, hadisenin Uygurlar tarafından algılanışını, onların olaya bakışını ve onlar da bıraktığı izleri göstermesi açısından önemlidir. İcra bağlamlarında düşünüldüğünde bu manzumelerin, Müslüman dünyasında olduğu gibi Uygurlar arasında da hadisenin canlılığını korumasına, Yezit ve yandaşlarına duyulan kin ve öfkenin diri tutulmasına ve aynı duygular içerisinde olanların saflarını sıklaştırıp birbirlerine kenetlenmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. İncelediğimiz mersiye, şekil ve yapı açısından çok sağlam ve güçlü olmasa da içerik yönünden Kербela olayını ve onun etkilerini açık bir şekilde ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Diğer taraftan bu geleneğin Uygur Türkleri arasında da mevcut olduğunu ve sözlü gelenekle eş zamanlı olarak Kербela mersiyelerinin yazıya geçirildiğini göstermesi açısından dikkate değerdir. Biçim bakımından bir kararlılığı olmayan, şekil olarak karmaşık ve bozuk bir yapıya sahip olan Maktel-nâmenin bu hususiyeti onun sözlü gelenekten yazıya aktarıldığının bir göstergesi olsa gerektir. Çağatay Türkçesiyle yazıya geçirilen Kербela mersiyeleri, mukayeseli ve bütünlük içinde ele alındığında daha kapsamlı sonuçlar elde edilecektir.

Kaynakça

- AHMET CEVDET PAŞA. (1981). *Kıyas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ I-II*. (Haz.: Metin Muhsin Bozkurt), İstanbul: Çile Yayınları.
- APAK, Adem. (2010). "Kербela Hadisesi'nin Siyasi Sebebi Yezid B. Muaviye'nin Veliyaht Tayin Edilmesi Meselesi Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler". *Çeşitli Yönleriyle Kербela*, C. 1, Sivas: Asitan Yayınları, s. 269-276.
- BAŞ, Eyup. (2010). "İslâm Tarihinde Matem/Yas Kültürü ve Kербelâ". *Çeşitli Yönleriyle Kербela*. C. 2, Sivas: Asitan Yayınları., s. 379-386.
- ÇAĞLAYAN, Bünyamin. (1997). *Kербela Mersiyeleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇAKIR, Mumine. (2012). "Kadîmî'nin Kербelâ Mersiyeleri". *Turkish Studies*, Volume 7/1, s. 705-725.
- DAVUT, Rahile. (2001). *Uygur Mazarliri*. Ürümçi: Şıncañ Halk Neşriyatı.
- DEMİREL, Özlem. (2008). "Âşıkî ve Maktel-i Hüseyin'i". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 38, S. 38, s. 49-61.
- EBU CA'FER MUHAMMED B. CERİR ÜT-TABERİ. (199?). *Tarih-i Taberî*. (Çev.: M. Faruk Gürtunca), İstanbul: Sağlam Yayınevi.

- FİDAN, İbrahim. (2017). "Kerbelâ'yı Yaşamış Şiirler: 'Hz. Hüseyin' ve 'Öteki' Portreleri Yönüyle Kerbelâ Olayının Arap Şiirindeki İlk Yankıları". *Mütefekkir*, C. 4, S. 7, s. 99-123.
- GÜNGÖR, Şeyma. (2003a). "Maktel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 27, s. 455.
- GÜNGÖR, Şeyma. (2003b). "Maktel-i Hüseyin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 27, s. 456-457.
- GÜNGÖR, Şeyma. (2007). "Tarihî Olaydan Menkıbeye, Menkıbeden Şahesere [Kerbela Olayı ve Hadikatü's-Süeda]", 38. *Icanas Bildiriler Kitabı*. s. 769-788.
- GÜZEL, Abdurrahman. (2004). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- HARRİS, Rachel. (2014). "Introduction: 'Sounding Islam in China'". *Performing Islam*, Volume 3, Numbers 1 & 2, s. 13-23.
- HARRİS, Rachel. (2014). "The Changing Uyghur Religious Soundscape". *Performing Islam*, Volume 3, Numbers 1 & 2, s. 103-124.
- KARAARSLAN, Mehmet. (2012). *Maktel-i Hüseyin*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- KESKİN, Yakup. (2012). "Yakın Döneme Etkileri İtibarı ile Kerbelâ". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 38, s. 307-340.
- KURTULUŞ, Rıza. (2002). "Arap, Fars Edebiyatında Kerbelâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25, s. 272-274.
- OKUMUŞ, Ejder. (2010). "Kerbela: Hz. Hüseyin'le Randevu". *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*. C. 2, Sivas: Asitan Yayınları, s. 165-174.
- ÖZ, Mustafa. (1993). "Ca'fer es-Sâdık". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 7, s. 1-3.
- ÖZÇELİK, Kenan. (2010). "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?". *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*. C. 2, Sivas: Asitan Yayınları, s. 7-15.
- ÖZİL, Sibel. (2017). "Maktel-i Hüseyinler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 83, s. 31-48.
- ŞADİ MEDDAH. (2015). *Maktel-i Hüseyin Kerbelâ Hadisesi (Giriş-Metin-Tıpkıbasım)*. (Haz.: Erdoğan Erbay, Selahattin Tozlu), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- TÜRKOĞLU, Serkan. (2017). "Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler ve Bekâf'nin Kitâb-ı Kerbelâ Mesnevisi". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [Taed]*, 58, 107-128.
- UZUN, Mustafa. (2002). "Türk Edebiyatında Kerbelâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25, s. 274-275.

Ek: Orijinal Metin



 <p>مصطفى ننگ قمر لای قاطم قلم قلم ابر یلیب ساناغ اناون باغ نرسنگ اولدییا اون حاله دین اولارقالدی حسن بر حسن بر و خاست قولدی ز جفا لار کور دییا لوی ای تور بر کونی یا جعفر صادق امام ملکه کله او شوال کون عمر قران لیزدییا جاق لار تیشنگ ایزنی جع اولدی جلیدییا طوانی او قرن مکله بکدی دیوم بیلدییا یا بر بصر بر من و نکی نیشلیک بوم جهنمی صا دیوان کوب نیشلیک بوم جانی غلابدی یا جعفر صادق امام بنی</p>	 <p>بیر با مشاب کرسه لار مکله کرسه دییا جهنمی ایدر عطفی بارانلار مین ایلمک کرسه لایون مکله موندک کرسه دییا تا غلام کور کرسه لایون کرسه لایون تا غلام کور کرسه لایون کرسه لایون ایم انکله نرسه لایون کرسه لایون تا ایلمک لار مکله کرسه لایون کرسه لایون جاره تا کرسه لایون کرسه لایون بریزن قولون قولوش کرسه لایون نورن جعفر جلیل مکله کرسه لایون تا کرسه لایون کرسه لایون کرسه لایون</p>	 <p>الکلاب ایور او نینگ بارانلار قلال من بو نرسه لایون کرسه لایون مصطفی امته لار رحمت بلانده وایما ا مارحمت لوق منکله احسنه لایون جهنمی لایون کرسه لایون کرسه لایون مکله دیور و اسپید بر کرسه لایون اونور و بر کرسه لایون کرسه لایون مالکله ایلمک نیشلیک لایون کوزی کور کرسه لایون کرسه لایون تا کرسه لایون کرسه لایون کرسه لایون جعفر صادق امام کرسه لایون دوغ</p>
 <p>دوغ لعنت لایون کرسه لایون جعفر او نین قولوب لایون بو نرسه لایون کرسه لایون جعفر ایدی نرسه لایون نیکه ایلمک نیشلیک لایون ای بریل بادش جان سپک دیوان دور جان لایون کرسه لایون قایم چله نیشلیک لایون قالیم لایون کرسه لایون چون فریاد نیشلیک لایون یادکری مصطفی لایون</p>	 <p>ایم حسن بر کرسه لایون اون خراج لایون کرسه لایون اون خراج لایون کرسه لایون راوی ای تور بر کور کرسه لایون مصطفی روزن سپید لایون اول شایع لایون کرسه لایون اوانی دورن مکله لایون تا مصلط لایون کرسه لایون فریاد لایون کرسه لایون بو مصلط لایون کرسه لایون حضرت امام حسین لایون</p>	 <p>بو عدیت خلق قولوش لایون کله لایون کرسه لایون کوفه لایون کرسه لایون بر حسن بر کرسه لایون ایلی او لایون کرسه لایون تا کرسه لایون کرسه لایون بر کرسه لایون کرسه لایون کله لایون کرسه لایون شکری لایون کرسه لایون بو مصلط لایون کرسه لایون تا کرسه لایون کرسه لایون</p>
 <p>ایم حسن بر کرسه لایون سپه شایه نیشلیک لایون کله لایون کرسه لایون بار چله لایون کرسه لایون این درای فریاد لایون تشفه لایون کرسه لایون ایلی اولدی امام واسطه لایون چون خراج لایون کرسه لایون تا کرسه لایون کرسه لایون اطهار لایون کرسه لایون یتیم لایون کرسه لایون چون</p>	 <p>چون خراج لایون کرسه لایون سپه شایه نیشلیک لایون اول امام اوغل لایون توق لایون کرسه لایون ایم اوغل لایون کرسه لایون اوه لایون کرسه لایون اوکله قیلم لایون کرسه لایون دیوم لایون کرسه لایون مصطفی قولی لایون کرسه لایون فریاد لایون کرسه لایون کرسه لایون کرسه لایون</p>	 <p>سپه شایه نیشلیک لایون قولوش لایون کرسه لایون شکر لایون کرسه لایون بریزن قولون کرسه لایون اوغل لایون کرسه لایون طاهر لایون کرسه لایون شکر لایون کرسه لایون سپه شایه نیشلیک لایون شکر لایون کرسه لایون مرغ لایون کرسه لایون چون</p>



<p>حال را بچرخ چنگ ایستای این شهید کربلا کما اریب کما یجلی کما شهید کربلا داغ لا قویده کما ایستای بارش خلیلین بواله کما ایستای شهید کربلا یوز من در داغ قویده کما ایستای شهید کربلا حشک بریزه کما ایستای شهید کربلا ابر کما ایستای شهید کربلا در دیده کما ایستای شهید کربلا و ادر کما ایستای شهید کربلا انجونا فی دونه کما ایستای شهید کربلا سپهر کما ایستای شهید کربلا</p>	<p>طاعت بولور بولور این شهید کربلا نغمه اور و سبغایم شهید کربلا شش من کما ایستای شهید کربلا بار کما ایستای شهید کربلا فرقت کما ایستای شهید کربلا کینیک کما ایستای شهید کربلا بو باغ کما ایستای شهید کربلا حین ایدیک کما ایستای شهید کربلا خار بولور کما ایستای شهید کربلا حشک کما ایستای شهید کربلا قطره کما ایستای شهید کربلا</p>	<p>حدا بیک تاج جلالی ایستای این شهید کربلا تاج جلالی ایستای این شهید کربلا کل یوز کما ایستای شهید کربلا من بولور کما ایستای شهید کربلا داد ایستای این شهید کربلا حشک کما ایستای شهید کربلا شش کما ایستای شهید کربلا بو باغ کما ایستای شهید کربلا کربلایک کما ایستای شهید کربلا کما ایستای شهید کربلا بارش کما ایستای شهید کربلا</p>
<p>میتو کربلا ایستای این شهید کربلا من شهید کربلا ایستای این شهید کربلا الیک کربلا ایستای این شهید کربلا بو خورشید کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا او من کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا ای من کربلا ایستای این شهید کربلا ای من کربلا ایستای این شهید کربلا ای من کربلا ایستای این شهید کربلا ای من کربلا ایستای این شهید کربلا ای من کربلا ایستای این شهید کربلا</p>	<p>من یتیم قالم خراج لاری شهید کربلا رحم ایدیک کربلا ایستای این شهید کربلا بو باغ کربلا ایستای این شهید کربلا سبزین کربلا ایستای این شهید کربلا شهید کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا او شهید کربلا ایستای این شهید کربلا قانیک کربلا ایستای این شهید کربلا بجز غنیمت کربلا ایستای این شهید کربلا بجز غنیمت کربلا ایستای این شهید کربلا بجز غنیمت کربلا ایستای این شهید کربلا</p>	<p>تا نکلایم قلمی شفاعت این شهید کربلا لاری لاری ایستای این شهید کربلا بو خورشید کربلا ایستای این شهید کربلا شش کربلا ایستای این شهید کربلا ابر کربلا ایستای این شهید کربلا بو خورشید کربلا ایستای این شهید کربلا قول کربلا ایستای این شهید کربلا مو بو خورشید کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا جان کربلا ایستای این شهید کربلا دوست کربلا ایستای این شهید کربلا</p>
<p>خارا را اولدهم نتاس او ان بیست شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا او قادی کربلا ایستای این شهید کربلا مکه حلق کربلا ایستای این شهید کربلا داغ لا قویده کربلا ایستای این شهید کربلا من خورشید کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا بو بو کربلا ایستای این شهید کربلا فرقت کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا بو خورشید کربلا ایستای این شهید کربلا</p>	<p>ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا بو بو کربلا ایستای این شهید کربلا فرقت کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا بو بو کربلا ایستای این شهید کربلا فرقت کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا بو بو کربلا ایستای این شهید کربلا فرقت کربلا ایستای این شهید کربلا ایلا کربلا ایستای این شهید کربلا بو بو کربلا ایستای این شهید کربلا فرقت کربلا ایستای این شهید کربلا</p>	<p>نغمه اور و سبغایم شهید کربلا شش من کما ایستای شهید کربلا بار کما ایستای شهید کربلا فرقت کما ایستای شهید کربلا کینیک کما ایستای شهید کربلا بو باغ کما ایستای شهید کربلا حین ایدیک کما ایستای شهید کربلا خار بولور کما ایستای شهید کربلا حشک کما ایستای شهید کربلا قطره کما ایستای شهید کربلا</p>

